

Ekslibris Tasarımlarında Diagrid Strüktür Kullanımı

Yrd. Doç. Dr. Yaşar Uslu
Dumlupınar Üniv., Güzel Sanatlar Fak.,
Görsel İletişim Tasarımı Böl. Öğr. Üyesi

ressam43@hotmail.com

Makalenin tamamı
30 Haziran 2017'de kabul edildi

Özet

Yaşadığımız dünya, imgelerle doludur. Her an her yerde görüntüler, nesnelere kendini çığınca bize göstermektedir. Bu fiziksel görüntü tavrı, tasarımcı ve sanatçıları etkilemekte, tasarım ürünlerine eklenmektedir. Sanatsal ve tasarımsal uygulamaların çoğunda arka fon kullanılmaktadır. Ekslibris tasarımlarında da doku kullanımı özellikle bilgisayar teknolojisinin gelişmesiyle artmıştır. Dijital tasarım anlayışı içinde özellikle CGD tekniğinde doku kullanımı tasarımlarda farkındalık yaratmaktadır. Dokular doğada organik olduğu kadar mekanik yapılarda da kendini gösterir. Bu gösterim sanatçıları ve tasarımcıların esin kaynağı olur. Mimari ve inşaat sektöründe olduğu gibi. Çapraz kirişlerle diagonal kesişmelerin yanında, geometrik formlarla yapı sistemlerinde strüktür kullanılmaya diagrid denilmektedir. Bu araştırmada diagrid strüktürün ekslibris tasarımlarında doku olarak kullanılması incelenerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Ekslibris, Diagrid, Strüktür

Giriş

Görüntüleri yeniden yorumlayıp, farklı nesnelere bir düzen kurma ve bunu farklı tekniklerle uygulayıp gösterme, tasarımcının görevidir. Yaratıcı olan insanoğlu, zihindeki tüm tasavvurları kalıcı şekle sokmak istemiştir. Çünkü görsel yaratım bilginin etkililiğinde en büyük anlatım aracıdır. Görseller aslında bir nevi iletişim sağlayan en büyük unsurlardır. Bu görsel yolculukta ekslibris, disiplinler tasarım nesnesi olması yanında, bir kitabın sahipliğini belirten konumdadır.

Ekslibris, kitapların sahibini belirtmek için kitapların iç kapağına yapıştırılan, değişik konularda resimlerin yer aldığı küçük boyutlu grafik çalışmalarıdır. İngilizce "Bookplate" olarak da bilinen ekslibris, kitap sahibini tanıtır, onu yüceltir ve kitabı ödünç alan kişiyi geri getirmesi konusunda uyarır. Bir mülkiyet işareti, sahiplenme göstergesi olmanın yanında kitabın hırsızlığa karşı korunmasını sağlama işlevinin de olduğu söylenebilir (Pektaş, 2014: 426). Ekslibris, sembol ve işaretlerden oluşan, sanat ve tasarım ilkeleri ve sanatsal öğelerin de dikkate alınarak farklı teknikler ile çoğaltılan, küçük boyutlara sahip, sanatsal çalışmadır (Okur, 2013: 41).

Bir görüntünün yüksek kaliteli birden fazla üretimine izin veren tüm grafik teknikleri, sanatçılar tarafından yüzyıllar boyunca kullanılabilir ve kullanılabilir. Gutenberg'in mobil baskının ilk kez basılı kitapların yaratılmasına yol açtığı ilk baskılı ex libris 1470 yıllarında yapıldı. Geleneksel teknikler kabartma baskı (ahşap kesim, linolyum vb.), Oyak baskı (gravür, aşındırma, aquatint, vb.) Ve ipek ekran veya litografi gibi masa üstü baskı teknikleridir. Genellikle, çizgi bloğu, fotoğraf gravür, ofset lito gibi endüstriyel teknikler, özellikle çok sayıda baskı gerektiğinde ex librisi üretmek için kullanılmıştır. Bugünün sanatçıları ve tasarımcıları kitapçığın tasarımı için bilgisayar teknolojisini giderek ve daha sık kullanıyorlar (<http://www.fisae.org/home/basic-information>).

Bir ekslibristte, kişinin adıyla birlikte, tasarımdaki dikkatleri de üzerine çeker. Bu küçük boyutlu sanatsal tasarımda, yazı ve görselin kalitesi genelde estetik olarak önemlidir.

Ekslibris gerek tasarımcının gerekse ekslibrisi yapılan kişinin sanatsal zevklerini yansıtmaya eğilimlidir. Tasarımcının ekslibriste temsil ettiği konu, genellikle müşterinin bir tema önermesiyle, unutulmaz güzel bir imaj yaratmasına imkân vermektedir.

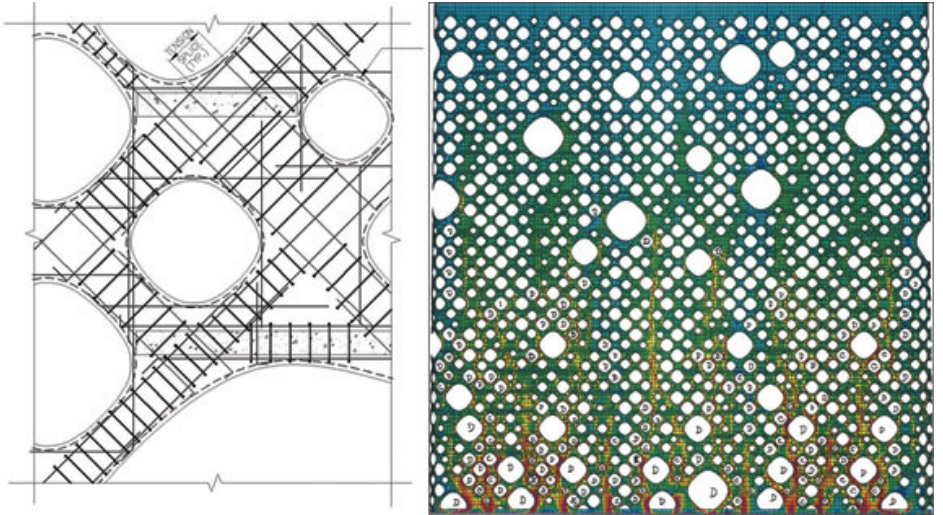
Görsel iletişimin temsil açısından bir başka ürünü olan ekslibris, mağara resimleriyle başlayan süreçte, gerek resimli yazı ile gerekse

Görsel 1: Shabolovka kulesi olarak da bilinen Shukhov Radyo kulesi, Moskova-Rusya, Kaynak: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Shukhov_Tower_030709e_photo_by_Arsenev.jpg 19.11.2017

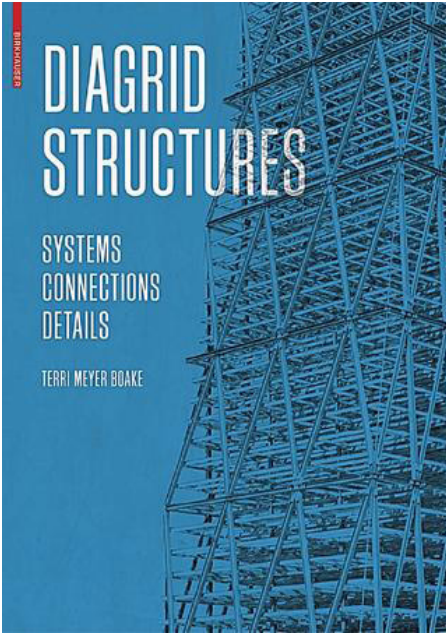
çivi yazısı ile biçimsel farklılıklar ve değişikliklerle yeni bir görsel yaşam alanı oluşturmuştur. Ve oluşturmayı sürdürmektedir. Görünüşü küçük değişikliklerle ve yeniden düzenlemelerle tasarımsal bir sunum yapan ekslibris sanatçıları hızla artmaktadır. Bu değişimler ve değişiklikler doğadan görünümlerin tasarımcı gözüyle yeniden yorumlanmasını sağlamıştır. Farklı disiplinleri ilgilendiren görüntü ve kavramların, sanat ve tasarımın evrenselliğini bir daha bize hatırlatmıştır.

Teknolojinin gelişmesi ve ihtiyaçların da değişmesiyle beraber her alanda olduğu gibi mimarlık ve inşaat alanında da yeni gelişmeler olmaya; yeni sistemler, teknolojiler kullanılmaya başlanılmıştır. Bunlardan biri de “Diagrid Strüktür Sistemler” dir (Bkz. Görsel 1-2). (<http://www.insaatdunyasi.com.tr/arsiv/yazi/63-diagrid-sistemler> 19.11.2017)

Görsel 2: Mimaride tipik takviye düzeni-Kabuk stres diyagramı. Kaynak: <http://www.ctbuh.org/TallBuildings/FeaturedTallBuildings/ArchiveJournal/O14/tabid/1818/language/en-US/Default.aspx> 19.11.2017

Diagrid sistemler inşaat ve mimarlık alanda çokça kullanılan biçimsel yapılarıdır. Bunun sebebi, diagrid sistemlerin birleşme noktalarındaki geleneksel sistemlerin daha karmaşık olmasıdır. Bu nedenle tasarlanan diagridler hat kabul etmeyen bilgisayar yazılımları desteği ile bu karmaşık strüktürler yapılmaktadır (Burry ve Murray, 1997). Bu sistemler, özellikle Londra'daki 30 St. Mary Axe ve New York'taki Hearst Headquarters binalarındaki uygulamasından sonra dünya genelinde popüler olmaya başlamıştır. Ayrıca, 437 metrelik The Guangzhou International Financial Center (Çin), 555 metre yüksekliğe sahip Lotte Super Tower (Seul), Bank of China Tower (Hong Kong), Capital Gate Tower (Abu Dhabi), CCTV Headquarters (Beijing), Cybertecture (Mumbai), Macquarie Bank (Sydney), Technosphere (Dubai) vs. olarak popüler örnekler arttırılabilir. Karmaşık biçimli mekanların performans analizleri bilgisayar ortamında bu gibi

Görsel 3: Diagrid Structures Kitabının Kapağı,
Kaynak: https://issuu.com/birkhauser.ch/docs/diagrid_structures 19.11.2017

Görsel 4: Cybertecture yumurta bürosu, ikonik mimari, tasarım, akıllı kontrol sistemleri ve evrimsel mühendisliği bir araya getirerek Mumbai'deki Bandra Kurla Kompleksi'ndeki en yenilikçi bina. Kaynak: <https://in.finance.yahoo.com/photos/egg-shaped-building-coming-up-in-mumbai-1362648018-slideshow/> 19.11.2017

yöntemlerle gerçekleştirilebilmekte ve bilgisayar grafiğindeki gelişmeler bu tekniklerin kullanımını kolaylaştırmaktadır. (Kolarevic, 2003)

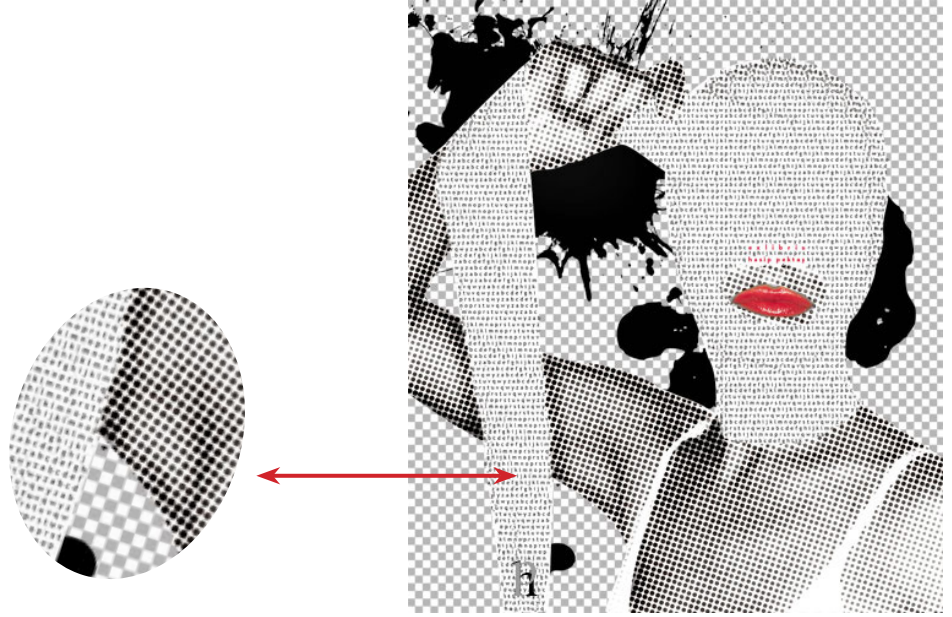
Bugün bu sistemlerin yaygın kullanımının sebebi, yapısal etkinliklerinin yanı sıra estetik olarak da son derece göze hitap eden sistemler olmalarıdır. Bundan dolayıdır ki ekslibrislerde ve diğer iki boyutlu tasarımların backgroundlarında bu dokular kullanılmaktadır (Bkz. Görsel 3).

Yüksek yapılardaki bu geometrik biçimsel görüntülerle, tasarımlarda doku etkisi, genellikle ön planda olan görselin dayanak noktası olmaktadır. Bu aynı zamanda tasarımda yanal rijitlik olarak ta düşünülür (Bkz. Görsel 4).

Yani görsel formların hiçbir etkiye maruz kalmadan, konu ve görsel bütünlüğünü koruyan destek tavırlardır. John Bergerin deyimiyle, bugünkü sistemlerin seyirliğinde zorunluluk yok artık. Tek şey seyirlik, evrenin uçsuz bucaksız arenasında biçimlerin yer bulması ve konumunu sabitlemesi eylemidir. Dolayısıyla bir imge yeniden yaratılmış ve yeniden üretilmiş olan görünümüdür (Berger, 1999: 27).Görüntü ve görünüşlerin satıcılığı meselesidir. Tasarımlarda yeni arayış ve soluklar aslında bulma ve kayboluşun kalıcı olma çabasıdır. Ekslibrisler, günümüze kadar bilinmezliğin kaybolmuşu olan bir sanatın, yeniden karşılaşılmaması ile yeni teknik imkânlarla buluşun, karşılanışın ve misafirperverliğin habercisidir (Bkz. Görsel 5-6).

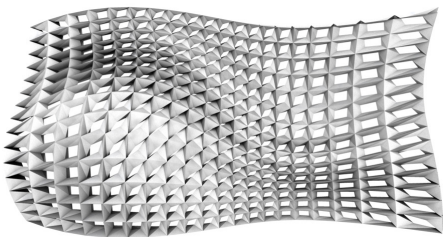
Görsel 5: Ekslibriste Diagrid doku sisteminin ayrıntılı örneği, Kaynak: Gennady Pugachevsky, Ukraine, X6, (97x122mm) 2009 http://pugachevsky.name/gennady/collection-exlibris/2807-Melody_of_Stars_Silent.html / 19.11.2017

Görsel 6: İhsan Çakmakçı'nın Hasip Pektaş için yaptığı ekslibris, Kaynak: İhsan Çanakçı, Türkiye, CGD+CRD, 2010 <http://www.ihsancanakci.com/hasip-pektas/> 19.11.2017

Görsel 7: Albert Einstein için yapılmış bol taramalı ekslibris, Kaynak: Erich Büttner, Berlin, P1 (77x84mm), 1917 <http://nerdreactor.com/wp-content/uploads/2014/02/Albert-Einstein.jpg> 19.11.2017

Görsel 8: Mimari projede Diagrid Cephe Sistemi, Kaynak: <http://www.grasshopper3d.com/forum/topics/facade-inspired-by-durian> 19.11.2017

Ekslibrislerde yapılan doku araştırmaları, içinde birçok teknik barındıran ve farkındalık yaratan bir üsluptur. Küçük görünür ama zihin evreninin genişliğini bir o kadar farklı yansıtan sanatsal tasarım bahçesidir. Yaban'ında dediği gibi, yaratıcı olan insanoğlunun duygu, düşünce ve dileklerinin görsel materyallerle en etkili anlatım biçimine dönüşmesi, farklı deneyim ve tasarım göstergeleri ile olmaktadır. Bu tarama araştırmaları, doku fonunda, diagrid biçimlerin manuel görünümüdür (Bkz. Görsel 7).

Ekslibris, Fiske'nin temsili araçlar kategorisinde de incelenebilir. Temsili araçlar, bir metin oluşturabilmek için kültürel ve estetik uzlaşmaları kullanırlar. Bu araçlar temsili ve yaratıcıdır. Yapılabilirlik, diagrid strüktürlerde çok önemli bir konudur çünkü diagrid strüktürlerin birleşim yerleri daha karmaşıktır (Bkz. Görsel 8).

Yapı formu düzensiz hale geldikçe, daha iyi tasarım modülleri oluşturmak da tasarımcı ve sanatçıyı yorar. Her ne kadar, bilgisayar teknolojisi de kullanılsa da, karmaşık şekilli strüktür üretmek, ekslibriste bir çözüm mekanizması olmaktadır. Yapı modüllerini nispeten düzenli yapmak ve herhangi bir düzensizlik sağlamasın diye evrensel bağlantılar tasarlamak bir yaklaşım olabilirken, bir başka taraftan düzensiz bina formundan bir düzen çıkarma ve daha sonra bu çıkarılmış düzenden bina formunu ayarlama da bir yaklaşım olabilir.

Diagrid strüktür sistemlerin avantajları, tasarım uygulamalarına da yansımaktadır. Açık, net, özgür, statik, dengesel, estetik ve ferah formlarla strüktür oluşturmaktadırlar. Berger'inde ifade ettiği gibi bizi çevreleyen

ve belirip kaybolup görünürün olumlanması, biçimsel varoluşun fiziksel olumlanmasıdır. Görselin temsilen yoldaşlığı, tasavvurun açığa çıkarmadaki fiziksel kalıcılığın sonucudur. Doğadaki bir çok modelin, sanatçının tasavvur melekeleriyle işbirliğine girmesi yeni bir yaratımın üslup oyunlarının ortaya çıkışıdır. Tasarımcı her zaman bu estetiksel kaygı ve değişim labirentleri içinde, gerek kendini gerekse sanatını icra etme aşamasında bu deneyimleri kullanacaktır.

Sonuç

Ekslibris, basılıp çoğaltılmasıyla bir grafik tasarım ürünü, sergilenmesi ve koleksiyonlarının yapılması anlamında da sanat yapıtıdır. Estetik kaygı taşıyan ekslibrisler görselliğin yolculuğundan itibaren var olmuştur. İmgenin yaratımı ve yeniden üretiminde varlığını geliştirerek sürdürmektedir. Pek çok farklı uygulama alanıyla, tekniğini ve etkileşimini bir arada barındıran disiplinler bir tasarım anlayışıdır. Görünen biçimlerin giderek karmaşıktan kurtarılması, yeni tasarım anlayışlarının devreye girmesiyle evrilip gelişmektedir. Burada en büyük yardım unsur, doğa ve çevredir. Çevremizdeki yeni yaşam biçimleri, farklı tarz uygulamaları diğer sanat disiplinlerini de etkilemiştir. Bunlar Shitao'nu dediği gibi “nesneleri kaostan kurtarmak içindir”. Burada tasarımcı veya sanatçı, fikirlerini görselleştirmek için, farklı yöntemler geliştirerek, yeni görünüşler, görünüşler yaratmak adına, farklı teknik, tarz ve üretim biçimlerine yönelmektedir. Bunlardan bir tanesi de diagred strüktür kullanımıyla, tasarımda üretme sınırlarının zorlanmasıyla yok olmasıdır. Bu yeniden doku yapımı profesyonel fikir ve el birleşiminin ortak sonucudur. Bu yeni doku oluşumunun bozularak, kaydırılarak ya da parçalara ayrılmış bir imge olmaktan çok, şaşırtıcı olarak düşünülmüş, tasarlanmış ve matematiksel olarak hesaplanmış bir yapıt olarak ortaya çıkmasıdır. Bu aynı zamanda doğa, çevre ve tasarımcının işbirliği ile grafik bir biçimde açığa çıkarma çabasıdır. Bu ilkesel birleşim veya birliktelik, tasarım eserindeki üslupsal varoluş, yeni bir anlayış ve soluk getirmiştir. Yani iki farklı yabancı dilaolog kurmasının görüntüsel sonucudur. Artık nesnelere bu iki yabancı ile işbirliği yapmış ve tanık olmaktan çok öteye geçmiştir. Tasarımcı her zaman farklılıkları denemiş ve denemeye devam edecektir. Bu üslupsal farkındalık, tasarımcının kimliğini oluşturacak ve kendini tanıtmada birincil görev alacaktır. Ve yaptığı sanat disiplinini daha da kuvvetlenmesini sağlayacaktır. Ekslibris kompozisyonlarındaki bu estetik kaygılar, eserin anlamsal ve görgüsel ifadesini hep güçlendirecektir.

Kaynakça

- Berger John, 2011. Görme Biçimleri (Çev.Yurdanur Salman), Metis Yayınları: İstanbul
- Berger John, 1999. Görünüre Dair Küçük bir Teoriye Doğru Adımlar (Çev. Bülent Somay), Metis Yayınları: İstanbul
- Burry, M. ve Murray Z. (1997). Computer aided architectural design using parametric variation and associative geometry. 15th ECAADE-Conference Proceedings, 1997, Vienna
- Fiske John (1996). İletişim Çalışmalarına Giriş (Çev. Süleyman İrvan), Bilim Sanat Yayınları: Ankara.
- Kolarevic, B. ve Malkawi, A. (2004). Performative architecture: Beyond instrumentality. Taylor ve Francis e-Library.
- Okur, G.(2013). “İletişim Açısından Ekslibris”. Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, s. 41, Eskişehir
- Pektaş H. (2014). “Türkiyede Exlibris”. Journal Academic Marketing Mysticism Online (JAMMO). Vol 8. Part 28. 426-438. Ocak-Haziran 2014
- Yaban N.T. (2012), Sanat ve Görsel İletişimin Buluşma Noktası: Ekslibris, Batman University International participated Science and Culture Symposium, 18-20 April 2012 Batman